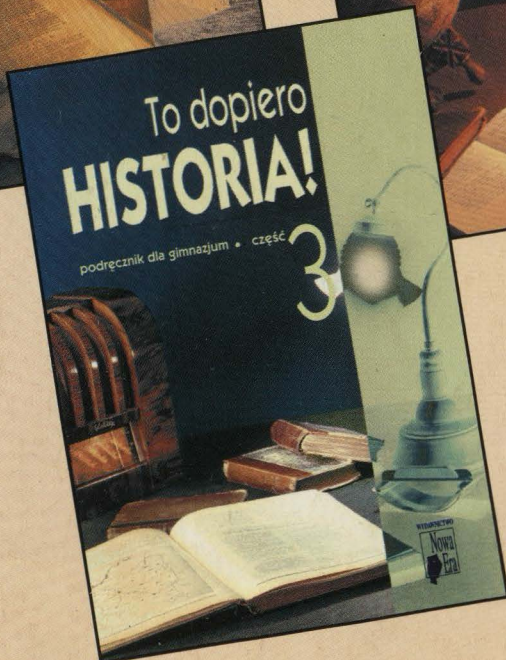
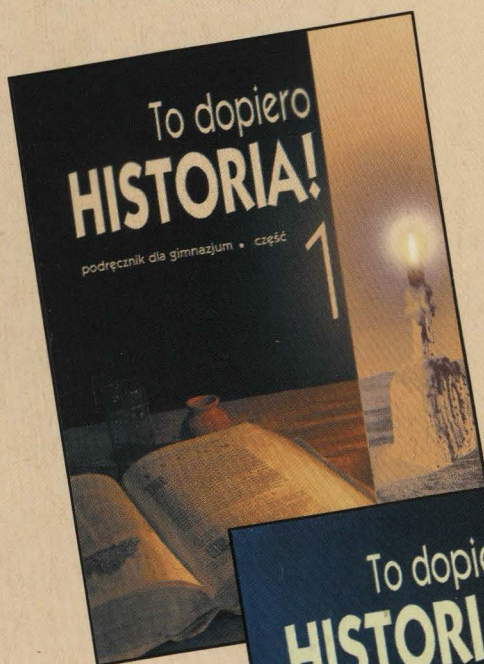

PROGRAM

nauczania historii
w gimnazjum

L
-69
(,2001)

wydawnictwo

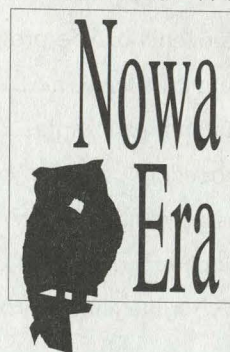

Georg-Eckert-Institut BS78

1 140 492 2

WYDAWNICTWO

To dopiero HISTORIA!

Program nauczania historii
i ścieżki międzyprzedmiotowej
edukacja europejska
w gimnazjum

Autorki: Halina Wesołowska
Krystyna Zaufal

Program dopuszczony do użytku szkolnego
przez Ministerstwo Edukacji Narodowej
na podstawie recenzji
prof. dr hab. Krystyny Chałas
prof. dra hab. Tadeusza Cegielskiego
i mgr Zofii T. Kozłowskiej
Numer w zestawie DKW-4014-30/01

Spis treści

Założenia ogólne programu	3
Cele kształcenia	4
Materiał nauczania	6
Procedury osiągania celów	14
Osiągnięcia uczniów	19
Procedury oceniania	25
Wybór literatury dla nauczyciela	30

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek-
2004 | 4043

PL
2-69
(1, 2001)

Informacje o autorkach

Halina Wesołowska – nauczycielka konsultantka w Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie w zakresie historii i wiedzy o społeczeństwie; trenerka programu SIERRA Pakiet Edukacyjny Integracji Europejskiej realizowanego przez CODN w Warszawie; specjalistka krajowa programu KREATOR; edukatorka „Nowej szkoły”; uczestniczka międzynarodowych konferencji i szkoleń, m.in. w Wielkiej Brytanii, Austrii, Akademii Europejskiej w Berlinie; współorganizatorka polsko-austriackiego cyklu seminariów dla nauczycieli historii; współkierująca programem CODN „Sąsiedzi”; prowadząca ogólnopolskie i regionalne warsztaty w zakresie europejskiego wymiaru edukacji i reformy oświaty; autorka artykułów i opracowań metodycznych.

Krystyna Zaufal – nauczycielka konsultantka w Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie w zakresie historii i wiedzy o społeczeństwie; trenerka programu SIERRA Pakiet Edukacyjny Integracji Europejskiej realizowanego przez CODN w Warszawie; uczestniczka programu „Nowa matura” oraz międzynarodowych konferencji i szkoleń, m.in. w Brukseli, Akademiach Europejskich w Berlinie i Lille; współorganizatorka polsko-austriackiego cyklu seminariów dla nauczycieli historii; współkierująca programem CODN „Sąsiedzi”; prowadząca ogólnopolskie i regionalne warsztaty w zakresie europejskiego wymiaru edukacji i reformy oświaty; autorka artykułów i opracowań metodycznych, III stopień specjalizacji zawodowej.

Założenia ogólne programu

Przemiany cywilizacyjno-obyczajowe, procesy globalizacji, zmiana istoty pracy oraz warunków jej organizacji wpływają na charakter potrzeb edukacyjnych. Stawiają zatem określone wyzwania wobec szkoły, która wyposażając uczniów w wiedzę i umiejętności, powinna także dawać wskazówki, jak żyć i postępować.

Każdy z przedmiotów szkolnej edukacji ma swoją rolę do odegrania. Historia zajmuje pośród nich ważne miejsce. Pozwala lepiej poznać świat. Pomaga w poszukiwaniu różnych typów tożsamości. Wzmacnia poczucie solidarności z pokoleniami, które odeszły. Kształci obywateli krytycznych, otwartych, samodzielnych, aktywnych. Uczy odpowiedzialności, tolerancji i szacunku dla prawdy. Przygotowuje młodych ludzi do pełnienia różnych ról w życiu osobistym, zawodowym i społecznym.

Prezentowany program nauczania powstał w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r.). Przeznaczony jest do realizacji w klasach I–III gimnazjum, tj. dla uczniów w wieku 13–15 lat. Jego obudowę dydaktyczną tworzą podręczniki do klas I–III i przewodniki metodyczne dla nauczyciela.

Koncepcja programu „To dopiero historia!” nawiązuje do osiągnięć uczniów na poziomie szkoły podstawowej oraz stwarza warunki ich pogłębionego rozwoju na kolejnych etapach edukacji. Zakłada aktywność i samodzielność uczniów w poznawaniu świata i samych siebie.

Konstrukcja programu ma ujęcie przedmiotowe i charakter chronologiczno-problematyczny. Realizacja programu przewidziana jest na 2 godziny tygodniowo w każdej klasie, w trzyletnim cyklu nauczania. Hasła programowe nie stanowią tematów lekcji, a czas ich realizacji wyznacza sam nauczyciel. Cezury między klasami są następujące:

- klasa I – od czasów najdawniejszych do XVI wieku,
- klasa II – od XVII wieku do 1918 r.,
- klasa III – od 1919 r. do 2000 r.

Historia jako nauka daje wiedzę o wszystkich aspektach życia społecznego, a jej szkolne nauczanie pozwala na realizację w różnym zakresie wielu ścieżek międzyprzedmiotowych. Znaczące miejsce wśród nich zajmują: edukacja europejska, kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej, edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie, edukacja czytelnicza i medialna, edukacja filozoficzna oraz edukacja ekologiczna.

Motywnym przewodnim programem jest edukacja europejska. Dobór treści ma na celu pokazanie kształtowania się idei europejskiej i jej ewolucji na przestrzeni dziejów oraz miejsca Polski i wkładu Polaków do dziedzictwa europejskiego. „Idea europejska” zawiera elementy wspólne Europie. Należy do nich m.in. tożsamość kulturowa oparta na wierzeniach religijnych i moralności judeo-chrześcijańskiej, grecko-rzymskiej tradycji filozoficznej, prawie rzymskim i wspólnym dziedzictwie artystycznym. Jest ona odbiciem sytuacji politycznej właściwej dla danej epoki. Mocno zarysowała się po I i II wojnie światowej, jako poszukiwanie warunków do trwałego pokoju na kontynencie. Jej faktyczna realizacja rozpoczęła się po 1945 roku w krajach Europy Zachodniej. Narody Europy Środkowowschodniej dopiero po zburzeniu muru berlińskiego uzyskały szansę włączenia się w proces integracji. Starania Polski o uzyskanie pełnego członkostwa w Unii Europejskiej znajdują odzwierciedlenie także w edukacji i wymagają podejmowania problematyki europejskiej w pracy dydaktyczno-wychowawczej. Oznacza to nauczanie: „o Polsce i o Europie”, „w Polsce i w Europie”, „dla Polski i dla Europy”.

Cele kształcenia

Cele ogólne

Zamierzone wyniki programu w zakresie uczenia się i formowania osobowości uczniów:

1. Zaspokajanie ciekawości uczniów wobec świata, który ich otacza i kształtowanie poczucia solidarności z pokoleniami, które odeszły.
2. Rozwijanie i pogłębianie zainteresowań przeszłością, zachodzącymi w niej procesami i wydarzeniami oraz uczestniczącymi w nich postaciami.
3. Wyposażanie uczniów w wiedzę dotyczącą dziejów Polski, Europy i świata w wymiarze ekonomiczno-społecznym, politycznym, kulturowym.
4. Dostarczanie wiedzy na temat społeczeństwa polskiego, jego wielokulturowości i wieloetniczności na przestrzeni dziejów.
5. Wdrażanie uczniów do szukania w przeszłości wyjaśnienia zjawisk i problemów współczesnego świata.
6. Wspomaganie uczniów w odkrywaniu i rozwijaniu tożsamości indywidualnej i pogłębianie patriotyzmu.
7. Uczenie o Europie jako jedności i różnorodności politycznej, historycznej, kulturowej, religijnej.
8. Pogłębianie wiedzy uczniów na temat wybranych obiektów polskiego i światowego dziedzictwa kulturowego oraz rozwijanie postaw sprzyjających ich ochronie.
9. Rozwijanie kultury demokratycznej, przełamywanie stereotypów i wychowanie w duchu dialogu, pojednania i współpracy.
10. Przygotowanie do uczestnictwa w kulturze, poszanowania wartości uniwersalnych i różnych tradycji.
11. Pogłębianie umiejętności specyficznych dla warsztatu pracy historyka i rozwijanie myślenia historycznego.
12. Kształtowanie i rozwijanie umiejętności kluczowych w integracji z umiejętnościami przedmiotowymi (patrz: Procedury osiągnięcia celów).

Cele szczegółowe

Wiedza historyczna

Po III etapie edukacji historycznej uczniowie powinni umieć:

- opisywać i wyjaśniać kluczowe momenty rozwoju społeczeństw Europy i świata,
- charakteryzować etapy formowania się państwa i społeczeństwa polskiego na tle historii Europy i świata,
- przedstawić cele oraz ewolucję idei i konstrukcji europejskiej na przestrzeni dziejów,
- wyjaśnić cele, przyczyny i uwarunkowania starań Polski o członkostwo w Unii Europejskiej,
- określić miejsce oraz rolę państwa i społeczeństwa polskiego w dziejach Europy,
- charakteryzować na wybranych przykładach osiągnięcia kulturalne i cywilizacyjne Europejczyków oraz wkład Polaków do wspólnego dorobku,
- rozpoznawać i opisywać obiekty dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, narodowym, europejskim, światowym i wskazywać cele oraz zasady ich ochrony,
- wskazywać oraz wyjaśniać wybrane problemy współczesnego świata i ich historyczne korzenie (etnonacjonalizm, konflikty zbrojne, problemy ekologiczne),
- wskazać na wybranych przykładach wkład mniejszości narodowych w kulturę polską,
- pogłębiać swoją wiedzę dotyczącą dziejów rodziny i regionu.

Umiejętności historyczne i ponadprzedmiotowe

Po III etapie edukacji historycznej uczniowie powinni umieć:

- lokalizować w czasie i w przestrzeni fakty oraz zjawiska historyczne,
- stosować w praktyce pojęcia i terminy historyczne,
- dostrzegać i opisywać przyczyny i skutki wydarzeń i zjawisk historycznych,
- analizować źródła historyczne, dostrzegać wielość interpretacji faktów i zjawisk historycznych,
- rozpoznawać przejawy ciągłości i zmian w procesie rozwoju społeczeństw,
- porównywać wybrane dziedziny życia społeczeństw w różnych okresach historycznych,
- samodzielnie planować, organizować i oceniać swój proces uczenia się historii,
- krytycznie korzystać z różnego typu źródeł informacji przy rozwiązywaniu problemów poznawczych i realizacyjnych,
- badać indywidualnie i zespołowo wybrane problemy historyczne,
- integrować dostępną dla siebie wiedzę z różnych dziedzin do formułowania pytań problemowych, argumentowania, przedstawiania własnych opinii i wniosków,
- stosować przy prezentowaniu zagadnień historycznych różne formy: ustne, pisemne, graficzne, komputerowe, audiowizualne.

System wartości, przekonania i postawy

III etap edukacji historycznej powinien prowadzić do rozwoju osobowości wychowanka.

Uczeń powinien:

- kierować się w swoim życiu wartościami: prawda, dobro i piękno,
- umieć korzystać ze swej wolności,
- szanować symbole i miejsca pamięci własnego narodu i innych narodów,
- przejawiać wrażliwość na los zwyczajnych ludzi uwikłanych w Historię,
- przyjmować postawy aktywnego, krytycznego, szanującego prawo obywatela niepodległego i demokratycznego państwa,
- posiadać nawyk dobrze zorganizowanej i wykonywanej pracy,
- być przekonanym o współodpowiedzialności wszystkich członków społeczeństwa za dobro wspólne,
- przejawiać wolę przeciwstawienia się przejawom rasizmu, ksenofobii i różnym formom dyskryminacji,
- podejmować ocenę motywów postępowania własnego i innych ludzi,
- cenić wspólne dziedzictwo kulturowe i naturalne,
- posiadać przekonanie, że tożsamość europejska jest poszerzeniem tożsamości lokalnej, regionalnej, narodowej,
- rozumieć myśl: „Im bardziej jestem Polakiem, tym bardziej jestem Europejczykiem”,
- przejawiać zainteresowanie poznawaniem innych narodów, kultur i religii,
- podejmować tematy trudne i kontrowersyjne do budowania pojednania i zrozumienia między narodami,
- prezentować postawy: współpracy, otwartości, tolerancji w warunkach wielokulturowej Europy.

Materiał nauczania

Klasa I

I. Zanim zajmiemy się historią

1. **Czas i przestrzeń w historii.** Czas: podział na epoki. Przestrzeń: od regionu do cywilizacji. Pojęcie Europy w ciągu dziejów. Praca historyka i jego warsztat. Źródła historyczne.
2. **Prehistoria.** Pochodzenie człowieka. Zbieracze i łowcy. Rolnicy i hodowcy. Rewolucja neolityczna. Wytop metali.

II. Dziedzictwo starożytności

1. **Starożytny Egipt.** Warunki naturalne i gospodarka. Organizacja państwa i społeczeństwa. Wierzenia. Sztuka. Pismo. Podstawy nauki. Dorobek cywilizacyjny.
2. **Starożytny Izrael.** Geograficzne i historyczne uwarunkowania powstania kultury żydowskiej. Organizacja społeczeństwa. Biblia źródłem wiary i etyki. Autorytet religii i kapłanów. Dziedzictwo judaizmu.
3. **Starożytna Grecja.** Warunki naturalne i gospodarka. Organizacja państw i społeczeństw. Kształtowanie się ustroju Aten na tle walk o niepodległość Hellady. Dziedzictwo idei obywatelstwa i demokracji we współczesnym świecie.
4. **Kultura duchowa starożytnych Greków.** Wierzenia i mitologia. Igrzyska olimpijskie. Rzeźba. Architektura. Nauka. Alfabet. Literatura. Teatr. Filozofia. Hellenizm. Dziedzictwo kultury greckiej.
5. **Rzym republikański.** Warunki naturalne i gospodarka. Organizacja państwa i społeczeństwa. Prawo rzymskie. Wzór obywatela. Imperium. Dziedzictwo idei republikańskich.
6. **Rzym cesarski.** Kryzys republiki. Terytorium i organizacja cesarstwa. Pax Romana. Religie, kultura i sztuka starożytnego Rzymu. Podział imperium. Upadek cesarstwa zachodniorzymskiego. Dziedzictwo cesarstwa rzymskiego.
7. **Pierwsze wieki chrześcijaństwa.** Nauki Jezusa Chrystusa. Biblia chrześcijańska źródłem wiary i etyki. Życie pierwszych chrześcijan. Chrześcijanie a państwo rzymskie. Dziedzictwo pierwszych wieków chrześcijaństwa.

III. Narodziny średniowiecznego świata (V w. – I poł. XI w.)

1. **Bizancjum – centrum i przedmurze Europy.** Geneza cesarstwa bizantyjskiego i jego terytorium. Konstantynopol główną metropolią basenu Morza Śródziemnego. Gospodarka bizantyjska. Osiągnięcia kulturalne Bizancjum. Dziejowa rola cesarstwa bizantyjskiego.
2. **Arabowie i świat islamu.** Ojczyzna Arabów. Mahomet i powstanie islamu. Główne zasady islamu. Święta wojna. Imperium islamskie i jego znaczenie. Kultura arabska. Rozpad polityczny imperium islamskiego. Arabowie a Europa.
3. **Kształtowanie się Europy Zachodniej.** Pojęcie Europy Zachodniej. Państwo Franków. Monarchia karolińska i jej organizacja. Koronacja Karola Wielkiego i jej znaczenie. Odrodzenie kulturalne. Rozpad cesarstwa karolińskiego. Anarchia feudalna i najazdy zewnętrzne. Wzrost znaczenia Niemiec. Cesarstwo Ottonów.
4. **Narodziny „młodszej Europy”.** Terytorialny zakres pojęcia. Słowianie. Pierwsze państwa słowiańskie. Powstanie Rusi i jej ekspansja. Powstanie Czech i ich pozycja w Europie. Powstanie Węgier. Chrześcijaństwo w Europie Środkowowschodniej.

- 5. Pierwsze stulecie państwa polskiego.** Mieszko I budowniczym państwa polskiego. Chrzest Polski. Początki Kościoła na ziemiach polskich. Bolesław Chrobry i wzrost znaczenia państwa polskiego. Zjazd gnieźnieński. Kryzys pierwszej monarchii piastowskiej. Gospodarka i kultura Polski za pierwszych Piastów.

IV. Czas rozkwitu i ekspansji Europy (I poł. XI–XIII w.)

- 1. Walka o przywództwo w Europie Zachodniej.** Cesarstwo i papieństwo – punkty sporne. Wielki konflikt – Grzegorz VII i Henryk IV. Konkordat w Wormacji. Upadek uniwersalizmów papieskiego i cesarskiego. Monarchia stanowa we Francji.
- 2. Średniowiecze europejskie rusza w świat.** Geneza krucjat. Powstanie państw krzyżowych. Zakony rycerskie. Krzyżowcy a świat islamu. Upadek idei krucjat. Znaczenie krucjat. Cywilizacja chińsko-mongolska. Najazdy mongolskie na Europę i ich skutki. Europa wobec imperium mongolskiego – papieże, podróżnicy, kupcy.
- 3. Rozkwit gospodarczy Europy.** Przyczyny odrodzenia życia miejskiego. Powstanie gminy miejskiej. Społeczeństwo miejskie i jego podział. Związki miast. Handel dalekosiężny. Kolonizacja wiejska w Europie. Osadnictwo holenderskie i niemieckie. Gminy wiejskie i ich uprawnienia. Społeczeństwo wiejskie i jego podział. Konsekwencje urbanizacji i kolonizacji.
- 4. Rozkwit kultury średniowiecza.** Rozwój kultury w Europie Zachodniej. Styl romański i gotycki w architekturze i rzeźbie. Uniwersytety. Herezje i zakony żebracze. Scholastyka. Literatura. Rycerstwo i kultura dworska.
- 5. Państwo polskie od XI do XIII wieku.** Kazimierz Odnowiciel i odbudowa państwa. Bolesław Szczodry – wzrost znaczenia Polski w Europie. Sprawa biskupa Stanisława. Statut Bolesława Krzywoustego i jego następstwa. Rozbicie dzielnicowe. Próby zjednoczenia Polski. Koronacje w Polsce na przełomie XIII i XIV wieku.
- 6. Przemiany wewnętrzne w Polsce do końca XIII w.** Reorganizacja gospodarki i ustroju. Osadnictwo na prawie niemieckim i jego następstwa. Lokacje miast i powstanie gminy miejskiej. Kolonizacja wsi i zmiany w gospodarce wiejskiej. Cechy gminy wiejskiej. Kultura Polski wczesnopiastowskiej.

V. Jesień średniowiecza (XIV–XV w.)

- 1. Wielki kryzys Europy Zachodniej.** Przyczyny kryzysu i jego objawy. Wielki głód i „czarna śmierć”. Znaczenie wojny stuletniej. Kryzys w chrześcijaństwie zachodnim. Ekspansja turecka i upadek cesarstwa bizantyjskiego.
- 2. Między kryzysem a odrodzeniem – społeczeństwo i kultura późnego średniowiecza.** Powstania ludowe w XIV w. Sytuacja Żydów w późnym średniowieczu. Mistycyzm. „Nowa religijność” i jej przejawy. Misteria i teatr średniowieczny. Schyłek średniowiecza w architekturze i literaturze. Dante Alighieri. Wynalezienie druku i jego znaczenie. Prekursorzy renesansu we Włoszech.
- 3. Tendencje integracyjne w Europie Środkowej.** Układ sił w Europie Środkowej w XIV wieku. Zakon krzyżacki i jego rola. Ekspansja Wielkiego Księstwa Litewskiego. Główne kierunki polityki zagranicznej ostatnich Piastów. Unie Polski z Węgrami i Litwą (do połowy XV w.). Polska i osłabienie pozycji zakonu krzyżackiego. Wzrost znaczenia Wielkiego Księstwa Moskiewskiego.
- 4. „Złota jesień polskiego średniowiecza”.** Rozwój gospodarczy ziem polskich w XIV–XV w. Ustrój i społeczeństwo Królestwa Polskiego. Powstanie sejmu walnego. Akademia Krakowska i rozwój nauki w Polsce w XIV–XV wieku. Kultura Polski w późnym średniowieczu.

VI. Wiek XVI

1. **Wielkie odkrycia geograficzne.** Przyczyny odkryć geograficznych. Warunki żeglugi. Wielcy odkrywcy i podróżnicy. Stary i Nowy Świat. Imperia kolonialne Hiszpanii i Portugalii.
2. **Ekonomiczne skutki wielkich odkryć geograficznych dla Europy i Polski.** Dualizm gospodarczy Europy w XVI wieku. Folwark pańszczyźniany. Udział szlachty, chłopów i mieszczan w życiu gospodarczym Polski. Rola Gdańska.
3. **Renesans w Europie. Idea odrodzenia – powrót do kultury antycznej.** Humanizm. Rozwój nauki, literatury i sztuki. Mecenat.
4. **Reformacja i reforma Kościoła katolickiego.** Przyczyny reformacji. Wystąpienie Marcina Lutra. Główne Kościoły i nurty reformacji. Wojny religijne. Sobór trydencki i jego znaczenie.
5. **Demokracja szlachecka.** Naród szlachecki. Kompetencje trzech stanów sejmujących. Urzędy centralne i lokalne. Ruch egzekucyjny.
6. **Narodziny Rzeczypospolitej Obojga Narodów.** Sytuacja Polski i Litwy po 1525 roku. Unia lubelska. Pierwsze wolne elekcje.
7. **„Złoty wiek” kultury polskiej.** Mecenat w czasach zygmunto-wskich. Literatura polskiego odrodzenia. Reformacja w Polsce i na Litwie. Znaczenie „złotego wieku”.

Klasa II

I. Wiek XVII

1. **Wiek „srebrny”.** Rzeczpospolita w czasach Zygmunta III Wazy. Rzeczpospolita państwem wielu narodów i religii. Sarmatyzm. Wiek „srebrny” w kulturze polskiej. Warszawa siedzibą króla i miejscem obrad sejmu. Konflikt ze Szwecją i Turcją.
2. **Stulecie sprzeczności.** Wojny i misje. Odkrycia geograficzne. Kompanie handlowe. Nowe ośrodki gospodarki i kultury. Merkantylizm. Stulecie świętych. Wojna trzydziestoletnia. Traktat westfalski.
3. **Monarchie i republiki.** Francja Ludwika XIV. Ustroje państw europejskich w XVII wieku. Ludwik XIV i jego państwo. Monarchia absolutna. Wersal. Oddziaływanie wzorów francuskich na Europę.
4. **Anglia na nowej drodze.** Społeczeństwo angielskie. Polityka Stuartów. Królobójcy. Cromwell. Republika. Początki monarchii konstytucyjnej w Anglii. Zjednoczone Królestwo.
5. **Ukraina w ogniu.** Kozacy. Powstanie Chmielnickiego. Ugoda w Perejasławiu. Unia w Hadziaczu. Wojny z Moskwą. Polityka wschodnia Rzeczypospolitej.
6. **Rzeczpospolita w okresie wojen ze Szwecją i Turcją.** Pierwsze *liberum veto*. Konflikt polsko-szwedzki – przyczyny, główne etapy, skutki. Konflikt polsko-turecki – przyczyny, główne etapy, skutki. Jan III Sobieski.
7. **Rewolucja umysłowa. Barok.** Odkrycia XVII wieku. Kartezjusz i racjonalizm. Newton i empiryzm. Myśl polityczna. **Barok.** Kościół, pałac i kamienica barokowa. Opera. Barok w Polsce.

II. Wiek oświecenia

1. **Cywilizacja oświecenia.** Przemiany w rolnictwie. Wynalazki XVIII stulecia. Początki rewolucji przemysłowej. Przewrót umysłowy XVIII wieku. Encyklopedia. Myśl polityczna. Rozwój oświaty. Klasycyzm. Człowiek oświecenia.
2. **Absolutyzm oświecony.** Rosja, Austria i Prusy w gronie mocarstw. Absolutyzm oświecony. Rosja Piotra Wielkiego i Katarzyny II. Austria za Marii Teresy i Józefa II. Prusy za Fryderyka II.

3. **Rzeczpospolita w czasach saskich.** Unia z Saksonią. Problemy wewnętrzne Rzeczypospolitej. Początki reform. Wpływy państw sąsiednich w Rzeczypospolitej.
4. **Na drodze reform. Stanisław August Poniatowski.** Elekcja Stanisława Augusta Poniatowskiego. Pierwsze reformy. Konfederacja barska. I rozbiór Polski. Komisja Edukacji Narodowej. Oświecenie i styl stanisławowski. Mecenat królewski. Koncepcje ratowania państwa. Dwa style życia.
5. **Powstanie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Konstytucja amerykańska.** Osadnictwo w Ameryce Północnej. Przyczyny buntu. Wojna o niepodległość. Konstytucja amerykańska.
6. **Wielka rewolucja francuska. Społeczeństwo obywatelskie.** Geneza. Główne etapy. Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela. Monarchia konstytucyjna. Republika. Społeczeństwo obywatelskie.
7. **Sejm Czteroletni. Konstytucja 3 Maja.** Warszawa w czasach Sejmu Czteroletniego. Reformy Sejmu Wielkiego. Konstytucja 3 Maja. Konfederacja w Targowicy. Wojna w obronie konstytucji. II rozbiór Polski.
8. **Powstanie kościuszkowskie.** Kres I Rzeczypospolitej. Tadeusz Kościuszko. Bitwa pod Raclawicami. Uniwersał połaniecki. Upadek powstania. III rozbiór Polski. Przyczyny upadku dawnej Rzeczypospolitej.

III. Wiek XIX. Od kongresu wiedeńskiego do Wiosny Ludów

1. **Napoleon Bonaparte.** Europa w czasach zwycięstw Francji. Napoleon Bonaparte. Konsulat i cesarstwo. Kodeks Napoleona. Zdobycze wojenne Francji. System napoleoński.
2. **Jeszcze Polska nie zginęła...** Polacy w epoce napoleońskiej. Legiony Polskie. Mazurek Dąbrowskiego. Napoleon a Polacy. Pokój w Tylży. Księstwo Warszawskie.
3. **Kłęsa Napoleona. Kongres wiedeński.** Napoleon w Moskwie. Kłęsa Wielkiej Armii. Abdykacja. Kongres wiedeński i jego postanowienia. Święte Przymierze. Sojusz „ohtarza i tronu”.
4. **Ziemie polskie w czasach Królestwa Kongresowego.** Podział ziem polskich na kongresie wiedeńskim. Królestwo Kongresowe i ziemie zabrane. Ożywienie gospodarcze. Wielkie Księstwo Poznańskie. Uwłaszczenie chłopów w zaborze pruskim. Rzeczpospolita Krakowska.
5. **Romantyzm.** Czasy buntu. Filozofia i literatura. Konserwatyści, liberałowie, demokraci. Romantyzm w sztukach plastycznych. Muzyka romantyczna. Romantyzm a powstania i rewolucje.
6. **Powstanie listopadowe i Wielka Emigracja.** Spisek w Szkole Podchorążych. Noc listopadowa. Detronizacja cara. Upadek Warszawy i klęska powstańców. Represje powstaniowe. Ośrodki emigracyjne, warunki życia i programy polityczne. Znaczenie Wielkiej Emigracji dla kultury polskiej.
7. **Wiosna Ludów. Zjednoczenie Włoch.** Powstanie krakowskie i rabacja. Wiosna Ludów we Francji, Austrii, Prusach. Uwłaszczenie chłopów w Galicji. Udział Polaków w europejskiej Wiośnie Ludów. Parlamenty, konstytucje, tendencje narodowyzwoleńcze. Zjednoczenie Włoch.

IV. Ziemie polskie, Europa i świat w drugiej połowie XIX wieku

1. **Powstanie styczniowe.** Wojna krymska i jej skutki. Manifestacje patriotyczne. Ruch konspiracyjny w Królestwie. Wybuch powstania. Manifest Rządu Narodowego. Bohaterowie powstania. Państwo podziemne. Uwłaszczenie chłopów w Królestwie Polskim. Klęska powstania i represje.

2. **Europa i świat w drugiej połowie XIX wieku.** Austro-Węgry. Zjednoczenie Niemiec. Trójprzymierze. Kolonializm i konflikty kolonialne. Wojna secesyjna. Podróżnicy i odkrywcy. Afryka. Japonia.
3. **Cywilizacja i życie codzienne w końcu XIX wieku.** Nowe źródła energii. Wynalazki. Kapitalizm. Rewolucja przemysłowa i jej skutki. Zmiana organizacji czasu i życia rodzinnego. Nowe środki komunikacji i informacji oraz następstwa ich upowszechnienia. Demokryzacja życia i obyczajów. Pozytywizm. Impresjonizm. Awangarda w sztuce.
4. **Europa „centrum świata”.** Mapa polityczna Europy na początku XX wieku. Różnorodność ustrojowa. Systemy wyborcze. Problemy narodowościowe w Europie i nacjonalizm. Inne ruchy polityczne – socjalizm, ruch ludowy, ruch chrześcijańsko-społeczny. Rywalizacja kolonialna na początku XX wieku. Trójporozumienie. Pozycja Europy w świecie.
5. **Trzy zabory w drugiej połowie XIX wieku.** Polityka zaborców. Autonomia Galicji. Formy samoobrony społeczeństwa polskiego. Powstanie nowoczesnych ruchów politycznych. Aktywność społeczna Kościoła. Polacy a inne narodowości na ziemiach polskich. Konsekwencje uwłaszczenia chłopów. Ośrodki przemysłowe i urbanizacja. Emigracja zarobkowa.

V. Świat, Europa i ziemie polskie na początku XX wieku (do 1918 r.)

1. **Pierwsza wojna światowa 1914–1918.** Przyczyny wojny. Główne fronty i etapy działań militarnych. Charakter działań wojennych. Sytuacja żołnierzy i ludności cywilnej w czasie wojny. Zawieszenie broni.
2. **Rewolucje w Rosji.** Problemy Rosji na początku XX wieku. Wpływ wojny na wzrost nastrojów rewolucyjnych. Rewolucja lutowa i jej następstwa. Rewolucja bolszewicka. Pierwsze decyzje bolszewików.
3. **Dylematy Polaków na początku XX wieku.** Młoda Polska. Koncepcje niepodległościowe Polaków i ich ewolucja w trakcie wojny (Roman Dmowski, Józef Piłsudski, Róża Luksemburg). Stosunek państw zaborczych do polskich planów politycznych w różnych etapach wojny. Polski czyn zbrojny. Mocarstwa zachodnie wobec sprawy polskiej.

Klasa III

I. Europa i świat między dwiema wojnami (1918–1939)

1. Pokój w Europie. Konferencja pokojowa w Paryżu. „Prawo narodów do samostanowienia” w tworzeniu nowego ładu powojennego. Liga Narodów. Traktat wersalski. Granice wewnątrz Europy po 1918 r. Sprawa polska na konferencji pokojowej. Państwa wielonarodowe i idea ochrony mniejszości narodowych.
2. **Europa lat 20. Zróżnicowanie sytuacji politycznej, ustrojowej, ekonomicznej i społecznej krajów Europy.** Ruch faszystowski we Włoszech. Radziecko-niemiecki układ w Rapallo. Locarno. Niemcy w Lidze Narodów. Koncepcja federacji europejskiej (Aristide Briand, hr. Condenthove-Kalergi). Oznaki ożywienia gospodarczego. Zmiany w stylu życia. Nowe kierunki w sztuce – czołowi twórcy.
3. **ZSRR w latach 1922–1939.** Bolszewicka wizja państwa i społeczeństwa. Powstanie federacyjnego państwa ZSRR. Terytorium. Dyktatura bolszewików w wymiarze politycznym, ekonomicznym, społecznym i kulturalnym. Kobieta w państwie radzieckim. Komunizm jako przykład systemu totalitarnego. Międzynarodówka Komunistyczna.
4. **Światowy i europejski kryzys gospodarczy.** Stan ekonomii europejskiej. Kryzys finansowy. Rozprzestrzenianie się kryzysu gospodarczego w krajach Europy. Ekonomiczne, społeczne i polityczne skutki kryzysu w różnych częściach Europy. Próby pokonania kryzysu w świecie i w Europie.

5. **Nazizm w Niemczech.** Republika weimarska i jej problemy. NSDAP i dojście Hitlera do władzy. Organizacja państwa i społeczeństwa. Cele, program i metody działania nazistów. Sytuacja ludności żydowskiej. Wpływ nazizmu na życie społeczne i kulturalne. Nazizm jako przykład systemu totalitarnego.
6. **Na drodze do wojny.** Agresywna polityka państw totalitarnych. Oś Berlin-Tokio-Rzym. Demokracje zachodnie wobec zagrożonego pokoju. Anszlus. Konferencja monachijska. Upadek Czechosłowacji. Liga Narodów w latach 30. Pakt Ribbentrop-Mołotow.

II. Polska i Polacy w okresie międzywojennym

1. **Powstanie państwa polskiego.** Powstanie rządu centralnego. I. Paderewski. Kształtowanie się ustroju państwa. Konstytucja marcowa. Pierwsze wybory parlamentarne. G. Narutowicz prezydentem. Wpływ konferencji wersalskiej na kształt terytorium Polski. Inkorporacyjna i federacyjna koncepcja terytorium państwa. J. Piłsudski. R. Dmowski. Powstanie wielkopolskie i powstania śląskie. Walki polsko-ukraińskie. Wojna polsko-bolszewicka.
2. **Polska w latach 1922–1926.** Terytorium II Rzeczypospolitej w 1922 r. Zróżnicowanie narodowościowe i religijne. Wspólnota żydowska w Polsce. Trudności i osiągnięcia okresu odbudowy. Reforma walutowa W. Grabskiego. S. Wojciechowski prezydentem. W. Witos premierem. Polska polityka zagraniczna. Zamach majowy. Sanacja próba uzdrowienia życia politycznego.
3. **Polska pod rządami sanacji.** Nowela sierpniowa. Ograniczanie roli parlamentu. BBWR. Władza i opozycja. Konstytucja kwietniowa. Problem ukraiński w Rzeczypospolitej. Programy gospodarcze. E. Kwiatkowski. COP. Stosunki z sąsiadami. Polityka równowagi między Niemcami a ZSRR. Żądania Niemiec wobec Polski. Bezpieczeństwo i sojusznicy Polski.
4. **Kultura II Rzeczypospolitej.** Różnice i podziały ekonomiczne, społeczne, regionalne i ich wpływ na życie codzienne. Oświata, nauka, technika, transport. Ideał wychowania. Twórczość literacka i artystyczna. Kobiety w II Rzeczypospolitej. Wkład Polaków do kultury europejskiej i światowej.

III. Druga wojna światowa 1939–1945

1. **Wojna obronna Polski w 1939 r.** Agresja niemiecka na Polskę. Obrona militarna i cywilna Polaków. H. Sucharski. S. Starzyński. „Dziwna wojna”. Inwazja radziecka na Polskę. Utworzenie rządu polskiego na obczyźnie. W. Sikorski. Ciągłość polityczna państwa polskiego. Kapitulacja armii polskiej. Radziecko-niemiecki układ z 28 września o granicy i przyjaźni.
2. **Wojna w Europie i na świecie 1939–1941.** Agresja Niemiec na kraje Europy Północnej i Zachodniej. Kapitulacja Francji i utworzenie rządu Vichy. Ruch Wolna Francja. Ch. de Gaulle. Bitwa o Anglię. W. Churchill. Agresja radziecka na państwa bałtyckie i Finlandię. Wojna na Bałkanach. Atak Niemiec na ZSRR. Powstanie koalicji antyhitlerowskiej. Działania wojenne w Afryce i na Dalekim Wschodzie. Udział Polaków na frontach II wojny światowej.
3. **Dwie okupacje na ziemiach polskich.** Podział terytorium Rzeczypospolitej: ziemie wcielone do Rzeszy, Generalne Gubernatorstwo, ziemie włączone do ZSRR. Zamiary okupantów wobec społeczeństwa polskiego. Propaganda. Formy terroru stosowane przez okupantów. Holocaust. Wpływ wojny na warunki życia ludności polskiej.
4. **Polskie państwo podziemne.** Rząd polski w Londynie i jego cele. Delegatura Rządu na Kraj. Armia Krajowa. S. Rowecki-Grot. Formy oporu wobec okupanta niemieckiego. Rada Pomocy Żydom „Żegota”. Powstanie w getcie warszawskim. Plan „Burza”. Powstanie warszawskie. T. Komorowski-Bór.

5. **Polityka Stalina wobec Polski.** Układ Sikorski-Majski. Tworzenie Armii Polskiej w ZSRR. W. Anders. Sprawa katyńska. Zerwanie przez Sowietów stosunków dyplomatycznych z rządem RP. Plany Stalina wobec Polski i Polaków. Droga komunistów do przejęcia władzy w Polsce: Polska Partia Robotnicza, Związek Patriotów Polskich, Armia Z. Berlinga, Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego, Manifest lipcowy, Krajowa Rada Narodowa. Dwa ośrodki władzy politycznej na ziemiach polskich.
6. **Wojna w Europie i na świecie 1942–1945.** Inwazja sprzymierzonych na Włochy. Bitwa o Monte Cassino. Drugi front w Europie. D. Eisenhower. 1 Dywizja Pancerna gen. S. Maczka. Samodzielna Brygada Spadochronowa gen. S. Sosabowskiego. Zamach na Hitlera. Skutki ofensywy Armii Czerwonej w Europie Środkowej i Wschodniej. Kapitulacja Niemiec. Ustalenia konferencji w Jałcie i Poczdamie. Europa podzielona. Zrzucenie bomb atomowych na Hiroszimę i Nagasaki. Kapitulacja Japonii.

IV. Europa i świat w latach 1945–1989

1. **Europa w 1945 r.** Demograficzne, gospodarcze, społeczne, polityczne skutki wojny. Mapa polityczna Europy. Odbudowa krajów Europy. Proces norymberski. Powstanie, główne organy i cele Organizacji Narodów Zjednoczonych. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka. UNESCO i jej cele.
2. **Dwie Europy.** Stabilizacja polityczna Europy Zachodniej. Polityka komunistów w Europie Środkowej i Wschodniej. Rozpad koalicji antyhitlerowskiej. Plan Marschalla. Zimna wojna. Doktryna Trumana. NATO. Układ Warszawski. Neutralna strefa w Europie. Kapitalizm amerykański i komunizm radziecki. Warunki i styl życia społeczeństw w podzielonej Europie.
3. **Niemcy po II wojnie światowej.** Polityka okupacyjna czterech mocarstw. Powstanie RFN. K. Adenauer. „Cud gospodarczy”. Powstanie NRD. Pierwszy kryzys berliński. Budowa muru berlińskiego. Układy z ZSRR i Polską 1970 r. W. Brandt. Zburzenie muru berlińskiego. Zjednoczenie Niemiec. H. Kohl. Akt pojednania w Krzyżowej.
4. **Ku jedności Europy Zachodniej.** Pragnienie pokoju. Ruch Europejski. Rada Europy. „Ojcowie” Europy. Europejska Wspólnota Węgla i Stali. J. Monnet. R. Schuman. Europejska Wspólnota Gospodarcza i Euroatom. Cztery swobody Rynku Wewnętrznego. Traktat z Maastricht. Trzy filary Unii Europejskiej. Główne instytucje UE. Decyzje w UE. Granice Europy zjednoczonej. Symbole UE. Dzień Europy. Dzień Unii Europejskiej. Języki urzędowe. Cele i zadania UE. Europa obywateli. Młodzież i edukacja. Ochrona środowiska w UE.
5. **Dominacja radziecka w Europie Środkowej i Wschodniej.** Kraje radzieckiej strefy wpływów. Polityka ZSRR wobec państw satelickich. Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. XX Zjazd KPZR i jego następstwa. N. Chruszczow. Węgry 1956 r. Czechosłowacja 1968 r. Wyścig zbrojeń. Jesień Ludów. Rozpad ZSRR. M. Gorbaczow.
6. **Świat po II wojnie światowej.** Dominacja Stanów Zjednoczonych. Dekolonizacja. Niepodległość Indii. M. Gandhi. Powstanie państwa Izrael. Jan XXIII papież „pokoju i dialogu”. Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w 1975 r. Kryzysy naftowe. Ruch ekologiczny. Postęp w nauce i technice. Społeczeństwo konsumpcyjne. Globalizacja. Kultura masowa. Przesłanie Jana Pawła II dla człowieka i Europy.

V. Polska i Polacy w latach 1945–2000

1. **„Nowa Polska” w latach 1945–1956.** Polska w nowych granicach. Rozwiązanie AK. Proces szesnastu. Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej. Podziemie antykomunistycz-

ne. Walki w Bieszczadach. Akcja „Wisła”. Opozycja legalna. S. Mikołajczyk. Referendum i pierwsze wybory. B. Bierut. PZPR. Konstytucja PRL. Odbudowa kraju ze zniszczeń wojennych. Plan sześcioletni. Reformy ekonomiczne. Przemiany społeczne. Komuniści wobec Kościoła i religii. Prymas S. Wyszyński. Polska państwem totalitarnym. Realizm socjalistyczny.

2. **PRL w latach 1956–1970.** Polski Październik. Polityka W. Gomułki po Październiku. Formowanie się postaw opozycyjnych wobec socjalizmu. Wojna o Milenium. List biskupów polskich z 1965 r. Konflikt z inteligencją i wydarzenia 1968 r. Kampania antysemicka i jej skutki. Wydarzenia w grudniu 1970 r. i ich następstwa. Życie codzienne w PRL.
3. **PRL w latach 1970–1989.** Nowy styl władzy, dawna treść. E. Gierek. Polityka gospodarcza i jej wpływ na życie społeczeństwa. Propaganda sukcesu. Wydarzenia czerwca 1976 r. Opozycja demokratyczna i jej rola. Radio „Wolna Europa”. Paryska „Kultura”. Niezależny ruch wydawniczy. Strajki sierpniowe 1980 r. NSZZ „Solidarność”. L. Wałęsa. Polityka władz wobec „Solidarności”. W. Jaruzelski. Stan wojenny. Sytuacja gospodarczo-społeczna w latach 80. Rola Kościoła w życiu społeczeństwa. Obrady Okrągłego Stołu. Wybory 4 czerwca 1989 r.
4. **Trzecia Rzeczpospolita.** Przebudowa polityczna i ekonomiczna państwa. T. Mazowiecki. L. Balcerowicz. Społeczeństwo w okresie transformacji. Rzeczpospolita wobec sąsiadów. Polska w NATO. Nawiązanie stosunków między Polską a EWG w 1989 r. Układ Europejski. Polska członkiem Rady Europy. Stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Wniosek o członkostwo Polski w UE. Zasady członkostwa w UE. Proces dostosowawczy Polski. Programy pomocowe. Negocjacje z UE. Wkład Polaków w powojenną kulturę europejską. Kraków Europejską Stolicą Kultury.

Procedury osiągnięcia celów

Jesteśmy świadkami i uczestnikami zmieniającej się rzeczywistości. Nauczanie historii w gimnazjum ma pomóc uczniom w jej poznaniu i zrozumieniu. Szkolny przekaz historii jest z konieczności fragmentaryczny i tylko właściwe strategie postępowania dydaktycznego pozwolą na tworzenie w umysłach uczniów całościowego obrazu przeszłości oraz umożliwią rozwój osobowości i intelektu. Dlatego tak ważny jest odpowiedni dobór środków dydaktycznych, metod i technik pracy. Każdy nauczyciel ma pełną autonomię w zakresie podejmowanych strategii i świadomej rezygnacji z pewnych haseł programowych, zgodnie z potrzebami edukacyjnymi i możliwościami intelektualnymi swoich uczniów. Koniecznością jest jednak uwzględnienie w pierwszej kolejności kilku zasad ogólnych.

Od wiedzy do umiejętności. Wiedza jest nadal istotnym elementem procesu kształcenia, ale nie może być celem samym w sobie. Uczniowie muszą nauczyć się stosować wiedzę w sytuacjach problemowych i poznać narzędzia temu służące. Przygotowanie uczniów do przyszłego życia zawodowego i obywatelskiego wymaga wyposażenia ich m.in. w kluczowe umiejętności:

- planowania, organizowania i oceniania procesu własnego uczenia się,
- skutecznego komunikowania się w różnych sytuacjach,
- efektywnego współdziałania w zespole,
- rozwiązywania problemów w twórczy sposób,
- sprawnego posługiwania się technologią informacyjną.

„Więcej ucznia, mniej nauczyciela”, czyli od nauczania do uczenia się. Kwestią priorytetową w procesie kształcenia jest nauczenie uczniów, jak się uczyć. Młodzi ludzie wykształcają w sobie tę zdolność przez doświadczanie konkretnych sytuacji i podejmowanie nad nimi refleksji. Rola nauczyciela polega na kierowaniu tym procesem, a nie na dostarczaniu uczniom gotowych informacji i rozwiązań.

Od indywidualnego uczenia się do uczenia się we współpracy. Uczniowie powinni nauczyć się pracować w różnych zespołach, poznać zasady współpracy i brać na siebie odpowiedzialność za efektywność wspólnego uczenia się.

Od oceny sumującej do oceny kształtującej/wspierającej. Nauczanie i uczenie się wymaga dokonywania przez uczniów samooceny oraz systematycznego oceniania ich pracy przez nauczyciela. Ocena nie może służyć tylko wykrywaniu braków u ucznia. Powinna być przede wszystkim środkiem wspierania jego rozwoju poprzez informowanie o postępach i wskazywanie sposobów poprawiania wyników uczenia się.

Od wiedzy zatowizowanej do zintegrowanej. Uczniowie przyswajają sobie w szkole i poza szkołą dużą ilość informacji. Nie zawsze jednak potrafią połączyć ją w jedną całość. Konstrukcja zadań powinna zatem stwarzać warunki do integracji umiejętności i wiedzy z różnych dziedzin.

Od edukacji szkolnej do „kształcenia ustawicznego”. Rozwój nauki i częściowa dezaktualizacja kompetencji już posiadanych wymusza stałe ich odnawianie. Oznacza to konieczność „uczenia się przez całe życie”, a szkoła powinna odpowiedzieć na to wyzwanie.

Technologia informacji i komunikacji. Nowoczesna technologia ułatwia dostęp do najbardziej aktualnej wiedzy i informacji. Jest coraz powszechniej stosowana i dlatego szkoła powinna przygotować uczniów do posługiwania się tym narzędziem pracy.

Od identyfikacji do interioryzacji wartości i ideałów. W toku edukacji historycznej uczniowie poznają wartości i ideały, które stanowią podstawę kształtowania ich osobowości. Celem nauczyciela jest organizowanie procesu wychowawczego, który pozwoli uczniom na przyjmowanie określonych postaw i zachowań. Wynikać one powinny nie z chęci przypodobania się nauczycielowi czy uzyskania nagrody, ale z wewnętrznego przekonania o słuszności kierowania się w życiu wartościami i głębokiej wiary w ich sens.

Przed przystąpieniem do realizacji programu w pierwszej klasie gimnazjum pożądane jest rozpoznanie uczniowskich kompetencji w zakresie edukacji historycznej. Ułatwi to działania dydaktyczne w kierowaniu rozwojem uczniów. Planując pracę, należy uwzględnić specyficzne składniki nauczania – uczenia się historii. Należą do nich: czas i przestrzeń, pojęcia i terminy historyczne, źródło – dowód – interpretacja, przyczyny i skutki, ciągłość i zmiana, empatia. Występują one na wszystkich etapach kształcenia, a zadaniem nauczyciela gimnazjum jest pogłębianie kultury historycznej uczniów w tym zakresie.

Strategia postępowania powinna uwzględniać przekaz wiedzy oraz kształtowanie umiejętności historycznych i kluczowych. Służą temu metody zarówno podające, jak i aktywizujące. Każda z nich może być przydatna, jeśli spełni warunki wielostronnego nauczania, tj.: uczenia się przez przyswajanie, odkrywanie, przeżywanie i działanie. W edukacji ważne jest zarówno ćwiczenie pamięci, umiejętności słuchania i robienia notatek, jak i rozwijanie twórczego myślenia czy krytycyzmu. Zachowanie równowagi w stosowaniu metod podających i aktywizujących może przynieść określone korzyści i zwiększyć efektywność procesu nauczania – uczenia się. Tabela zamieszczona na stronie 17. pomoże w klasyfikacji metod, technik i form pracy, zwłaszcza że przyjmowane obecnie w dydaktyce podziały i nazewnictwo nie są jednoznaczne.

Przedmiotem omówienia są metody aktywizujące, istotne dla rozwijania u uczniów zdolności do refleksji, sprawności intelektualnych, krytycyzmu, samodzielności i empatii.

Praca z podręcznikiem może być wykorzystana w rozmaity sposób do kształtowania różnych umiejętności:

- analizowanie treści w celu poznania określonego zagadnienia,
- analizowanie materiału ilustracyjnego z podręcznika i wnioskiowanie,
- analizowanie reprodukcji z podręcznika za pomocą pytań: Co widzę na ilustracji? Jakie dźwięki słyszę? Jakie zapachy czuję? Co wyczuwam dotykem?
- selekcjonowanie i porządkowanie informacji na określony temat,
- hierarchizacja informacji z tekstu według przyjętych kryteriów,
- wyszukanie informacji do sporządzenia tabeli, kalendarza wydarzeń,
- przygotowanie różnych form wypowiedzi (ustne, pisemne i graficzne),
- konfrontowanie i ocena sposobów narracji historycznej w podręczniku z innymi źródłami informacji.

Praca ze źródłem historycznym przybliży uczniom warsztat historyka. Uczniowie pracują, korzystając z materiałów zawartych w podręczniku, przygotowanych przez nauczyciela lub gromadzonych przez nich samych. W tym ostatnim przypadku dotyczy to histo-

rii rodzinnej i najbliższego otoczenia z czasów niezbyt odległych od doświadczeń ucznia. Ogólny schemat pracy obejmuje:

- analizę zewnętrzną (typ źródła, autor, czas i okoliczności powstania źródła),
- analizę wewnętrzną (odczytanie treści, wyodrębnienie faktów, krytyka źródła, wyciągnięcie wniosków),
- formułowanie pytań wobec źródła przez nauczyciela lub uczniów: Co jest treścią dokumentu? Co dokument pokazuje? Jakie obszary historii pokazuje – np. polityczną, społeczną, kulturalną, ekonomiczną? Jakiej historii dotyczy dokument: rodzinnej, lokalnej, narodowej, europejskiej, światowej? Czy jestem obiektywny w odbiorze dokumentów? Jak powinienem posłużyć się dokumentem, aby uniknąć stronniczości? Czy pokazane w dokumencie doświadczenie jest typowe/nietypowe? Czego dowiadujemy się z dokumentu o postawach i sposobach widzenia świata? Na ile wiarygodny i użyteczny jest ten dokument jako dowód historii (pamięć, przesada, uprzedzenia, prawda, przemilczane fakty)? Czy i jak możemy sprawdzić wiarygodność dokumentu? Jakie podobieństwa i różnice można dostrzec między relacjami historyków a uczestników wydarzeń z przeszłości?
- segregowanie źródeł do rozwiązania problemu według kryteriów: chronologii, wartości/użyteczności, prawdy/wiarygodności,
- tworzenie przez ucznia narracji historycznej.

Projekt edukacyjny jest najczęściej realizowany w dłuższym okresie. Wymaga integrowania treści z różnych przedmiotów szkolnego nauczania i z różnych źródeł informacji, samodzielnie wyszukanych i opracowanych przez uczniów. Jego realizacja dzieli się na etapy:

- określenie tematu (problemu badawczego) przez nauczyciela (uczniów),
- badanie przez uczniów okresu historycznego dla poznania szerszego tła postawionego problemu badawczego,
- gromadzenie, selekcja, porządkowanie materiałów i informacji,
- planowanie formy prezentacji problemu i jej przygotowanie,
- składanie przez uczniów sprawozdania z postępów pracy na kolejnych etapach projektu,
- prezentacja i ewaluacja projektu.

Dyskusja jest sztuką wyrażania swojej opinii, argumentowania i rozważania poglądów innych ludzi. Może przyjmować rozmaite formy. W gimnazjum mogą to być:

- dyskusja „okrągłego stołu” (swobodna wymiana poglądów między uczestnikami, korygowana i uzupełniana przez nauczyciela prowadzącego dyskusję),
- debata (spojrzenie na problem z dwóch punktów widzenia i formułowanie argumentów „za i przeciw”),
- metaplan (graficzny zapis dyskusji rejestrujący postawione pytania dotyczące analizy problemu oraz próbę jego rozwiązania).

Studium przypadku jest metodą analizowania konkretnego zdarzenia/problemu przy wykorzystaniu materiałów źródłowych. Obejmuje następujące etapy:

- dostarczenie uczniom opisu przypadku,
- analizowanie problemu,
- szukanie odpowiedzi na pytania: Jakie są przyczyny zdarzenia/problemu? Kto jest za nie/niego odpowiedzialny? Dlaczego ktoś postąpił w ten właśnie sposób? Co można zrobić dla rozwiązania problemu?

Symulacja to naśladowanie rzeczywistości. Dla przeprowadzenia symulacji konieczne jest:

- wybranie problemu, którym powinno być ważne wydarzenie historyczne, np. kongres wiedeński,
- opracowanie scenariusza symulacji i przygotowanie materiałów dla uczniów,
- poznanie przez uczniów realiów historycznych,
- przydzielenie uczniom ról, wyznaczenie czasu na ich przygotowanie,
- odgrywanie ról,
- omówienie i porównanie symulacji z rzeczywistością historyczną.

Drama pozwala na powiązanie treści kształcenia z przeżywaniem i działaniem w sytuacji fikcyjnej, przy określeniu czasu, miejsca i konfliktu. Do przeprowadzenia dramy ważne są następujące kroki:

- przygotowanie sali do ćwiczenia,
- wprowadzenie uczniów w sytuację,
- wyznaczenie ról i rozdanie instrukcji,
- prezentacja i omówienie z uczniami realizacji celu dramy.

Metody pracy	Techniki pracy/rezultaty uczenia się	Formy pracy
<p>Podające:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykład informacyjny • opowiadanie • opis <p>Aktywizujące/poszukujące:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozmowa nauczająca • praca pod kierunkiem • praca z podręcznikiem • praca ze źródłami historycznymi (pośrednie i bezpośrednie, pisane i niepisane) • praca z lekturą pomocniczą • praca z materiałami audiowizualnymi (ilustracje, mapy, materiały statystyczne, reprodukcje obrazów, przeźrocza, nagrania radiowe i telewizyjne) • praca z multimediami • projekt edukacyjny (w tym konkursy) • dyskusja i debata • studium przypadku • symulacje i gry dydaktyczne • drama i inscenizacja 	<ul style="list-style-type: none"> • linia czasu • analiza synchroniczna • kartoteki pojęciowe i obrazowe • karty tematyczne • wywiad ze świadkami historii • ankiety badające poglądy • „Co by było, gdyby?” • aktywne czytanie • układanie obrazów (scenopis filmu) • „burza mózgów” • metaplan • rozprawka • redagowanie gazety • raport • wystawka • drzewko decyzyjne • gry planszowe • techniki komputerowe 	<ul style="list-style-type: none"> • lekcja • zajęcia pozalekcyjne • indywidualna • zespołowa • wycieczka <ul style="list-style-type: none"> – praca w terenie – lekcja muzealna • rocznice/święta • konkursy

Nasz program nauczania uwzględnia europejski wymiar edukacji. Oznacza to nauczanie „o Polsce i o Europie”, „w Polsce i w Europie” oraz „dla Polski i dla Europy”. Rozumie się przez to przekaz wiedzy, wymianę doświadczeń, rozwijanie umiejętności i kształtowanie postaw przydatnych młodym Polakom/Europejczykom do życia w państwach demokratycznych w wielokulturowej Europie. Wdrażanie edukacji europejskiej stanowi integralną część realizowanego programu nauczania historii. Metody aktywizujące są szczególnie przydatne w podejmowaniu problematyki europejskiej. Wymagają od nauczycieli więcej czasu na przygotowanie, ale wzmacniają autonomię uczniów, uświadamiają im ich możliwości twórcze i uczą technik pracy. Istotną rolę pośród nich pełnią interdyscyplinarne projekty. Niektóre z nich przybierają lubianą przez uczniów formę konkursów. Mogą być ogłaszane co roku w ramach cyklu pod hasłem „I ja zostałem badaczem przeszłości” i dotyczyć np. historii miejscowości, zmian zachodzących w życiu pokoleń na przykładzie rodziny, kultury mniejszości etnicznych w regionie, szlaków kulturowych, ekorozwoju, roli mass mediów itd. Projekty edukacyjne mogą być wykorzystane do podjęcia współpracy z rówieśnikami w Europie. W nawiązywaniu kontaktów ze szkołami europejskimi pomogą programy np. Sokrates lub Młodzież dla Europy¹⁾.

Ważną rolę w budzeniu zainteresowań przeszłością odgrywa historia konkretnych osób i ich jednostkowe doświadczenia, a niektóre tematy stwarzają okazję do bezpośrednich rozmów ze świadkami przeszłości. To one sprawiają, że historia staje się uczniom bliższa i jej nauczanie rozszerza się poza klasę szkolną. Dokumenty (listy, pamiętniki, zdjęcia itp.), którymi dysponują rodziny i różne grupy społeczne, mogą stanowić dla uczniów znakomity materiał badawczy. Dobrym przykładem doskonalenia umiejętności badawczych i zmysłu krytycznego uczniów jest historia kobiet. Doświadczenia kobiet stanowią często zbiorową pamięć rodziny i społeczeństwa. Odzwierciedlają nie tylko polityczną i publiczną stronę życia, ale także codzienne zmagania z losem, różne wartości kulturowe i normy. Dają sposobność przejścia do szerszej perspektywy historycznej i uczenia o przyczynach i skutkach, zmianach i ciągłości oraz wpływie czynników społecznych, politycznych i ekonomicznych na życie.

¹⁾ Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Narodowa Agencja Programu Socrates/Narodowa Agencja Programu „Młodzież dla Europy”, al. Szucha 25, 00-918 Warszawa.

Osiągnięcia uczniów

A. Znajomość historii, jej rozumienie i interpretacja

Po zakończeniu nauki w gimnazjum uczeń zna i rozumie:

1. Powiązania człowieka z przyrodą i jego wpływ na środowisko od czasów najdawniejszych do współczesności.
2. Dorobek cywilizacyjny Starożytnego Wschodu na przykładzie Egiptu i Izraela.
3. Główne cechy form ustrojowych (monarchia despotyczna, patrymonialna, stanowa, absolutna, konstytucyjna, republika, dyktatura), ewolucję stosunków gospodarczo-społecznych (feudalizm, kapitalizm, socjalizm) oraz zmiany w technologii produkcji na przestrzeni dziejów.
4. Ideę obywatelstwa, demokracji i republiki jako dziedzictwo minionych epok.
5. Dziedzictwo kultury materialnej i duchowej starożytnych Greków i Rzymian oraz Bizantyjczyków i Arabów.
6. Główne etapy rozwoju i cywilizacyjne znaczenie chrześcijaństwa na przestrzeni dziejów (Christianitas – wspólnota Europejczyków).
7. Dokonania Karolingów i Ottonów w realizacji uniwersalistycznej koncepcji średnio-wiecznej Europy.
8. Rolę Mieszka I i Bolesława Chrobrego w budowaniu jedności politycznej i związków Polski z Europą łaćcińską.
9. Główne etapy jednoczenia Polski w XIII i w XIV wieku.
10. Istotne cechy monarchii stanowej i polityki wewnętrznej Kazimierza Wielkiego.
11. Główne cechy życia społeczno-gospodarczego Polski w średniowieczu na tle Europy Zachodniej (kolonizacja, samorząd miejski i wiejski, sposoby gospodarowania).
12. Dziedzictwo kultury europejskiego i polskiego średniowiecza, renesansu, baroku, oświecenia, romantyzmu, pozytywizmu.
13. Podstawowe cele i zasady ochrony dziedzictwa naturalnego i kulturowego na wybranych przykładach.
14. Genezę krucjat i cywilizacyjną rolę zakonów rycerskich.
15. Kierunki ekspansji tureckiej i jej skutki dla Europy i Polski.
16. Wieloetniczny i wielokulturowy charakter I i II Rzeczypospolitej oraz przykłady wkładu mniejszości narodowych do polskiego dziedzictwa.
17. Główne cechy modelu integracji regionalnej w Europie Środkowowschodniej na przykładzie unii polsko-litewskiej.
18. Przyczyny, zasięg i skutki odkryć geograficznych na przestrzeni dziejów.
19. Wewnętrzne i zewnętrzne problemy Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII i w XVIII wieku oraz ich następstwa dla państwa i społeczeństwa.
20. Genezę powstania Stanów Zjednoczonych i ich rolę w różnych okresach historii.
21. Następstwa rewolucji francuskiej i polityki Napoleona dla Europy.
22. Kierunki polityki zaborców wobec Polaków i ziem polskich w latach 1795–1918.
23. Etapy, sposoby walki Polaków o zachowanie tożsamości narodowej i odzyskanie niepodległości w latach 1794–1918.
24. Zasady i konsekwencje kongresu wiedeńskiego dla ładu w Europie XIX-wiecznej.
25. Genezę, główne cechy konserwatyzmu, liberalizmu, nacjonalizmu, socjalizmu i ich przejawy w życiu współczesnych społeczeństw.
26. Gospodarcze, społeczne i obyczajowe skutki rewolucji przemysłowej w Europie.

27. Przyczyny i zasięg kolonializmu europejskiego, przejawy cywilizacyjnego i kulturalnego oddziaływania Europy oraz skutki procesu dekolonizacji w XX wieku.
28. Różnorodność ustrojową i kontrasty ekonomiczno-społeczne w Europie na przełomie XIX i XX wieku.
29. Przyczyny i skutki rewolucji 1917 roku w wymiarze rosyjskim i europejskim.
30. Przyczyny, zasięg, charakter oraz skutki I i II wojny światowej.
31. Główne zasady systemu wersalskiego oraz jego znaczenie dla stabilności i pokoju w Europie.
32. Mechanizmy funkcjonowania państw i społeczeństw w systemach totalitarnych na przykładzie nazizmu i komunizmu.
33. Etapy formowania się, osiągnięcia i wybrane problemy (polityczne, gospodarcze, narodowościowe, społeczne) niepodległego państwa polskiego w latach 1918–1939.
34. Politykę okupantów radzieckiego i niemieckiego wobec państwa i społeczeństwa polskiego oraz formy walki i oporu w kraju i za granicą w latach 1939–1945.
35. Cywilizacyjny wymiar holocaustu.
36. Porządek jałtański i różne drogi rozwoju politycznego i ekonomiczno-społecznego Europy Zachodniej i Środkowoschodniej po 1945 roku.
37. Główne cechy państwa i społeczeństwa polskiego pod rządami komunistów w latach 1944–1989 (geneza i sposób sprawowania władzy, przyczyny i skutki kryzysów 1956, 1968, 1970, 1980, opozycja demokratyczna).
38. Rolę Kościoła katolickiego w budowaniu dialogu i pokoju w XX wieku na wybranych przykładach (pontyfikat Jana XXIII i Jana Pawła II).
39. Cywilizacyjny wymiar pojęcia „Europa” i korzenie tożsamości europejskiej.
40. Twórców, genezę, cele i kluczowe etapy integracji europejskiej po II wojnie światowej.
41. Symbole, instytucje i podstawowe zasady funkcjonowania Unii Europejskiej.
42. Charakter przemian w Polsce po 1989 roku oraz drogę Polski i Polaków do wspólnoty europejskiej.
43. Przemiany cywilizacyjne i obyczajowe społeczeństw w XX wieku.
44. Formy współpracy międzynarodowej dla zachowania pokoju i demokracji w XX wieku.
45. Wybrane aspekty sytuacji kobiet w społeczeństwach XX wieku (emancypacja, kobieta wobec wojny, kobieta w krajach totalitarnych).
46. Związki rodziny, środowiska lokalnego z dziejami Polski i Europy na wybranych przykładach.

B. Integracja umiejętności przedmiotowych i ponadprzedmiotowych

Po zakończeniu nauki w gimnazjum uczeń potrafi:

CZAS: podać daty kluczowych faktów historycznych; przyporządkować fakty i zjawiska właściwym okresom i epokom; chronologicznie systematyzować wydarzenia; synchronizować fakty i zjawiska dotyczące historii lokalnej, narodowej i powszechnej.

PRZESTRZEŃ: odczytywać, przetwarzać informacje z różnego typu map dla określenia miejsca wydarzeń, zjawisk, zmian terytorialnych itd.; tworzyć proste mapy tematyczne i opracowywać ich legendę.

POJĘCIA: stosować pojęcia i terminy historyczne ujęte w programie nauczania dla opisanie i wyjaśnienia zagadnień polityki, gospodarki, ustroju, religii, ideologii, kultury, socjologii, demografii; dostrzegać zmienność znaczenia pojęć w zależności od kontekstu historycznego.

PRZYCZYNY I SKUTKI: podawać przyczyny i skutki działania ludzi w przeszłości; dostrzegać więcej niż jedną przyczynę i skutek wydarzeń i zjawisk; klasyfikować przyczyny i skutki według kategorii (polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturalne itp.); hierarchizować przyczyny i skutki; poszukiwać powiązań między przyczynami/skutkami faktów i zjawisk a możliwymi motywami działań człowieka; wyjaśniać, dlaczego jednostki nie zawsze podzielały poglądy i postawy grup oraz społeczeństw, do których należały.

INTERPRETACJA: odróżniać fakty od opinii; dostrzegać, że dobór źródeł, ich wielość lub niedostatek wpływają na odmienność interpretacji historii; wskazać różnice między interpretacją historyka a na przykład interpretacją powieściopisarza, reżysera filmu itp.; tworzyć na podstawie różnych źródeł informacji własny obraz przeszłości; podejmować próby oceny wydarzeń i działalności ludzi w historii; dostrzegać na wybranych przykładach wykorzystanie historii do celów propagandowych; dostrzegać podobieństwa i różnice między różnymi aspektami życia społeczeństw a okresami historycznymi; wskazywać podobieństwa i różnice między poglądami a postawami ludzi w przeszłości; porównywać informacje do dokonania osądu historii i budowania jej ogólnego obrazu.

ŹRÓDŁO HISTORYCZNE: klasyfikować typy źródeł wprowadzające w różne aspekty przeszłości; selekcjonować i syntetyzować informacje zaczerpnięte z różnych rodzajów źródeł; dokonywać krytycznej analizy źródła (krytyka zewnętrzna i wewnętrzna); stawiać samodzielnie proste pytania wobec źródeł i szukać odpowiedzi na pytania postawione przez nauczyciela; określać przydatność źródła ze względu na treść badanego problemu; podejmować próby oceny wiarygodności źródła; wyjaśniać, dlaczego źródła niewiarygodne mogą być użyteczne dla historyka; wykazywać, że sądy wynikające ze źródeł mogą ulegać zmianie.

CIĄGŁOŚĆ I ZMIANA: opisywać zmiany zachodzące w określonym czasie; zauważać, że niektóre zmiany mają trwałą lub długotrwały charakter, a inne przemijają; wyjaśnić różnicę między zmianą a postępem.

EMPATIA: wczuwać się w położenie wybranych postaci z przeszłości; identyfikować się z nimi uczuciowo.

ORGANIZACJA UCZENIA SIĘ I KOMUNIKOWANIA: określać cele uczenia się historii; planować indywidualne i grupowe „badania” historyczne; wskazywać rezultaty swojej aktywności; przeprowadzać ewaluację poszczególnych etapów własnego procesu uczenia się; dobierać i tworzyć różne formy wypowiedzi dla opisu przeszłości; konstruować logiczną narrację historyczną na podstawie planu wydarzeń; formułować wyjaśnienia, argumenty i wnioski; słuchać i notować; przeprowadzać wywiad; przemawiać na forum klasy.

TECHNOLOGIA INFORMACJI I KOMUNIKACJI: używać bazy danych; stosować edytor tekstu do przygotowania narracji historycznej; pracować z multimedialnymi programami; korzystać z Internetu; wyciągać wnioski o rzeczywistości historycznej na podstawie gazet, programów telewizyjnych i radiowych oraz dostrzegać ich wpływ na kształtowanie opinii publicznej.

C. Ideał absolwenta gimnazjum

Uczeń w swoich zachowaniach i postawach powinien przejawiać:

SAMODZIELNOŚĆ

- w stawianiu sobie celów życiowych i ich realizacji,
- w dążeniu do dobra w wymiarze indywidualnym i społecznym,

- w dążeniu do odkrywania prawdy o człowieku i świecie,
- w poszerzaniu swoich zainteresowań historycznych.

ŚWIADOMOŚĆ

- przynależności nie tylko do Polski, ale i do wspólnego „europejskiego domu”,
- cech składających się na ideał Polaka-Europejczyka,
- wartości i potrzeby ochrony wspólnego dziedzictwa kulturowego dla kształtowania wizji przyszłości,
- obowiązków i praw obywatela wobec państwa i społeczeństwa,
- zasad demokracji,
- solidarności obywatelskiej i międzyludzkiej oraz „europejskiego obywatelstwa”,
- podstawowych norm współżycia społecznego,
- warunków i reguł dobrze wykonanej pracy,
- że rozwój kraju i Europy zależy m.in. od rozwoju każdego z regionów,
- że tożsamość europejska jest poszerzeniem tożsamości lokalnej, regionalnej, narodowej,
- że tworzona przez Polaków kultura jest częścią krajobrazu kulturowego Europy,
- różnic między systemem demokratycznym a totalitarnym oraz ich wpływu na życie jednostki i społeczeństwa,
- roli nauki i techniki dla rozwoju cywilizacyjnego Polski i Europy,
- sensu pracy historyka jako badacza procesu dziejowego,
- znaczenia idei pokoju dla funkcjonowania jednostki i społeczeństw,
- znaczenia sprawiedliwości w życiu człowieka,
- istoty i podstawowych zasad prawa humanitarnego,
- konieczności współpracy dla rozwiązywania problemów gospodarczych, politycznych, społecznych, technologicznych, religijnych, ekologicznych,
- istnienia ograniczeń w korzystaniu z wolności.

PATRIOTYZM

- ujawniający się w traktowaniu wspólnoty i jej dziedzictwa, jako „domu” w wymiarze lokalnym, narodowym,
- wyrażający się w dążeniu do dobra wspólnego mieszkańców „małej” i „dużej” ojczyzny,
- odzwierciedlający się w przekonaniu, że każdy człowiek swoją pracą i aktywnością obywatelską może przyczynić się do pomyślności ojczyzny,
- wyrażający się nawiązywaniem do wzorców osobowych z przeszłości,
- uzewnętrzniający się w podtrzymywaniu polskich tradycji,
- wyrażający się w solidarności z przeszłymi i współczesnymi pokoleniami, np. przez udział w uroczystościach i obchodach rocznic narodowych.

SZACUNEK

- dla prawdy, dobra i piękna,
- dla ludzkiej godności i honoru,
- dla pokoju i życia,
- dla idei wolności i braterstwa,
- dla idei suwerenności i niepodległości narodowej,
- dla symboli narodowych i miejsc pamięci,
- dla praw człowieka, instytucji demokratycznych i prawa jako regulatora życia społecznego,
- dla nagromadzonych przez ludzkość dóbr kultury i dokonań własnego narodu,

- dla różnorodności kulturowej, jako czynnika gwarantującego porozumienie między narodami, grupami etnicznymi i przyczyniającego się do budowania demokracji.

GOTOWOŚĆ

- do podejmowania dialogu międzypokoleniowego,
- do odpowiedzi na pytania: Kim jestem? Jaki jest mój rodowód? Skąd pochodzę? Co przekazali mi przodkowie? Jak powinienem żyć? Jaki może być mój wkład do tradycji polskiej i europejskiej?
- do prezentacji własnego punktu widzenia,
- do rozważenia poglądów innych ludzi i prowadzenia z nimi dialogu,
- do podejmowania prób rozwiązywania konfliktów,
- do wykorzystania swojej wiedzy historycznej dla poznania relacji człowieka ze społecznością lokalną, narodem, innymi narodami, przyrodą, religiami,
- do nawiązywania przyjaźni z rówieśnikami z sąsiedztwa, z innych regionów, z kraju, Europy...
- przebaczenia win,
- do otwierania się na inne kultury.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ

- przed sobą i wspólnotą za własne decyzje, wybory i działania w wymiarze lokalnym, regionalnym, narodowym, europejskim,
- w podejmowaniu wspólnej pracy i przyjmowaniu różnych ról grupowych,
- w angażowaniu się w „europejskie projekty edukacyjne” w szkole.

KRYTYCYZM

- wobec siebie i innych,
- wobec uzyskiwanych z różnych źródeł informacji,
- wobec współczesnych problemów charakterystycznych dla danej społeczności,
- w postrzeganiu rzeczywistości historycznej.

TOLERANCJĘ

- wobec odmiennych poglądów i działań ludzi, jeśli nie zagrażają one interesom jednostek i wspólnot.

ODWAGĘ

- w przeciwstawianiu się przejawom dyskryminacji, rasizmu i ksenofobii,
- w odrzucaniu skrajnego nacjonalizmu jako zagrożenia dla pokoju,
- w przeciwstawianiu się złu i patologiom społecznym,
- w przewyżnianiu szkodliwych nawyków,
- w formułowaniu krytycznych opinii i ocen.

UCZCIWOŚĆ

- w godzeniu interesu indywidualnego z interesem zbiorowości,
- w stosowaniu ogólnie przyjętego systemu norm i praw,
- w dążeniu do interioryzacji wartości i ideałów.

WRAŻLIWOŚĆ

- moralną opartą na wartościach zawartych w Dekalogu,
- estetyczną w wymiarze rodzinnym, społecznym, lokalnym, narodowym, europejskim i globalnym.

ZAANGAŻOWANIE

- w intelektualne poszukiwania istoty i znaczenia ogólnoludzkich wartości, gwarantujących ciągłość kultury,
- w przewyżnianie mitów, stereotypów i uprzedzeń,

- w odkrywaniu historycznych źródeł problemów współczesnego świata,
- w poznawanie dorobku kulturowego grup etnicznych oraz bliższych i dalszych sąsiadów, a także ich wkładu w kulturę polską,
- w życie środowiska lokalnego i podejmowanie działań na rzecz innych.

ZAINTERESOWANIE

- sprawami ogólnoludzkimi i problemami współczesnego świata,
- pogłębianiem swojej wiedzy i własnego świata duchowego,
- kulturą mniejszości etnicznych i narodowych,
- dokonaniem patronów Polski i Europy,
- rolą Kościoła w budowaniu jedności europejskiej i przekazywaniu tradycji chrześcijańskiej.

TROSKĘ

- o kulturę słowa,
- o rozwój własnego języka,
- o ochronę kulturowego i naturalnego środowiska człowieka.

NAWYK

- działania w sposób dobrze zorganizowany, który sprzyja pomysłowości jednostki i społeczeństwa,
- uczestnictwa w kulturze, np. wizyty w muzeach, na wystawach, w teatrach itp.,
- rozpatrywania postaw i przekonań ludzi w ich genezie i rozwoju,
- stosowania procedur demokratycznych w życiu szkoły.

ZDOLNOŚĆ

- do ekspresji, twórczego myślenia i działania,
- do uświadamiania sobie własnych emocji i emocji innych ludzi,
- do refleksji nad postępowaniem i losem człowieka w przeszłości i teraźniejszości,
- analizy i oceny motywów postępowania innych ludzi,
- dostrzegania wpływu wartości związanych z kulturą lokalną, regionalną, narodową, europejską na życie poszczególnych ludzi i całych społeczności.

Procedury oceniania

O sukcesie w procesie nauczania – uczenia się historii decyduje wiele czynników. Kontrola i ocena osiągnięć uczniów jest jednym z nich. Istotnym jej elementem są czytelne i jednoznaczne kryteria oceniania na poszczególne stopnie szkolne. W codziennej praktyce dydaktycznej należy wyjaśniać je rodzicom i uczniom na podstawie analizy konkretnych zadań oraz stwarzać możliwości poprawy wyników uczenia się.

W proponowanym zapisie kryteriów oceniania podstawę stanowi pięć obszarów ważnych dla historii jako dyscypliny szkolnej. Przyjęto zasadę, że konkretna ocena szkolna jest uwarunkowana spełnieniem nie tylko kryteriów właściwych dla niej samej, ale też tych, które odpowiadają niższemu poziomowi wymagań w zakresie poszczególnych obszarów oceniania. W zapisie zastosowano formę bezpośredniego zwracania się do ucznia, aby wzmocnić jego podmiotowość i współodpowiedzialność za własny rozwój. Kryteria oceniania przedstawia tabela (s. 26–29) wydrukowana w sposób umożliwiający jej skserowanie.

Poszczególnym obszarom oceniania powinna odpowiadać konstrukcja zadań dla uczniów i stosowne zapisy w dzienniku lekcyjnym. Ważne jest, aby zadania dla uczniów stwarzały okazje do różnorodnych form wypowiedzi (ustnych, pisemnych, graficznych) i służyły nie tylko sprawdzaniu osiągnięć, ale także ćwiczeniu określonych kompetencji, przy wykorzystaniu wielorakich technik i narzędzi pracy. Każde z zadań wymagać będzie odrębnych kryteriów szczegółowych wynikających z jego specyfiki.

Załączona propozycja kryteriów oceniania ma zastosowanie w każdej klasie gimnazjum. Zmieniają się jedynie treści, na których bazie dokonuje się sprawdzanie osiągnięć uczniów. Konsekwencja w realizacji powyższych założeń powinna pozwolić na przygotowanie uczniów do egzaminu gimnazjalnego.

Kryteria oceniania semestralnego/rocznego

Ocena (1)	Czas, przestrzeń, zmiana/ciągłość (2)	Źródło historyczne, interpretacja (3)	Przyczyny, skutki (4)	Znajomość, rozumienie historii (5)	Organizacja uczenia się, komunikowanie się (6)
2	<p>Szeregujesz ważne wydarzenia, zjawiska i epoki historyczne w porządku chronologicznym.</p> <p>Potrafiś posługiwać się pojęciami czasu w historii.</p> <p>Potrafiś posłużyć się legendą mapy.</p>	<p>Potrafiś klasyfikować źródła historyczne.</p> <p>Potrafiś odróżniać narrację historyka od innych form opisu dziejów (obraz, film, powieść itp.).</p>	<p>Potrafiś wskazywać co najmniej jedną przyczynę/ skutek kluczowych wydarzeń i zjawisk historycznych.</p> <p>Masz świadomość, że wydarzenia i zjawiska mają więcej niż jedną przyczynę i skutek.</p>	<p>Znasz kluczowe fakty i zjawiska z historii lokalnej, narodowej, europejskiej.</p> <p>Potrafiś zastosować niektóre pojęcia historyczne.</p> <p>Znasz postacie, które szczególnie zaznaczyły się w historii.</p> <p>Dostrzegasz przekonania i postawy, których nie można akceptować.</p>	<p>Potrafiś korzystać z podręcznika i wiesz, gdzie szukać informacji historycznych na określony temat.</p> <p>Potrafiś prowadzić notatki i zredagować krótką wypowiedź ustną /pisemną /graficzną na podstawie planu.</p> <p>Potrafiś podjąć dociekania historyczne dotyczące własnej rodziny.</p>
3	<p>To, co na ocenę 2 oraz:</p> <p>Potrafiś przy opisywaniu przeszłości, przyporządkować fakty i zjawiska właściwym okresom i epokom historycznym.</p>	<p>To, co na ocenę 2 oraz:</p> <p>Potrafiś posłużyć się źródłami historycznymi (tekstowe/obrazowe) do odczytania informacji o różnych aspektach przeszłości i wyciągania prostych wniosków.</p>	<p>To, co na ocenę 2 oraz:</p> <p>Potrafiś wskazywać przyczyny bezpośrednie/ pośrednie oraz skutki krótkotrwałe/długotrwałe kluczowych wydarzeń i zjawisk historycznych.</p> <p>Próbujesz wyjaśniać niektóre przyczyny/skutki kluczowych wydarzeń i zjawisk.</p>	<p>To, co na ocenę 2 oraz:</p> <p>Znasz i rozumiesz kluczowe fakty i zjawiska z historii lokalnej, narodowej, europejskiej, światowej i umiesz je przyporządkować poszczególnym kategoriom (ekonomiczne, społeczne, polityczne, kulturalne, religijne).</p>	<p>To, co na ocenę 2 oraz:</p> <p>Potrafiś korzystać z encyklopedii, słowników, prasy, atlasów, danych statystycznych, multimediów przy rozwiązywaniu problemu historycznego.</p> <p>Potrafiś opisać (ustnie, pisemnie, graficznie) rzeczywistość historyczną, przy wykorzystaniu</p>

Potrafisz wskazywać na mapie miejsca wydarzeń i tworzyć proste mapy tematyczne.

Rozpoznajesz przykłady zmian i ciągłości w historii w poszczególnych epokach.

Poprawnie podajesz niektóre daty.

Potrafisz samodzielnie formułować proste pytania wobec źródeł.

Potrafisz z pomocą nauczyciela wybrać najbardziej użyteczne źródła informacji i próbujesz poddać je krytycznej analizie, aby rozwiązać problem historyczny.

Potrafisz na wybranych przykładach odróżnić fakty od opinii.

Potrafisz dostrzec na przykładzie wybranych przekazów historycznych (źródło, film, powieść, obraz) różnice w przedstawianiu tych samych faktów i zjawisk.

Potrafisz zrobić listę przyczyn/skutków i klasyfikować je według następujących kategorii: polityczne, ekonomiczne, społeczne, kulturalne.

Próbujesz zrozumieć motywy, którymi mogli się kierować ludzie, i ocenić efekty ich działań.

Stosujesz pojęcia historyczne w tworzonym przez siebie opisie dziejów.

Znasz czołowe postacie z historii i oceniasz wybrane aspekty ich działalności.

Charakteryzujesz podstawowe cechy form ustrojowych państwa w ciągu dziejów.

Znasz i rozumiesz genezę i etapy integracji europejskiej po 1945 roku oraz jej wpływ na przemiany w Polsce.

Znasz przykłady dziedzictwa poszczególnych epok w wymiarze lokalnym, narodowym, europejskim, światowym.

Znasz przykłady świadczące o wkładzie mniejszości narodowych do kultury polskiej.

różnych narzędzi pracy, np. komputera.

Potrafisz zaplanować indywidualną pracę nad zadaniem historycznym, próbujesz prezentować i oceniać jej rezultaty.

Uczestniczysz w pracy zespołowej i potrafisz ocenić jej wartość dla siebie.

4

To, co na ocenę 3 oraz:

Znasz daty ważnych wydarzeń/zjawisk historycznych i wskazujesz na mapie ich miejsce/zasięg.

To, co na ocenę 3 oraz:

Potrafisz porównać dwie relacje dotyczące tego samego wydarzenia i wyciągnąć wnioski.

To, co na ocenę 3 oraz:

Potrafisz szczegółowo wskazać i wyjaśnić przyczyny/skutki kluczowych wydarzeń i zjawisk historycznych.

To, co na ocenę 3 oraz:

Potrafisz porównywać różne aspekty działalności ludzi. Potrafisz opisać na wybranych przykładach cywilizacyjne i kulturalne

To, co na ocenę 3 oraz:

Potrafisz korzystać z literatury popularno-naukowej przy analizowaniu i przetwarzaniu informacji historycznych.

1	2	3	4	5	6
	<p>Potrafisz synchronizować fakty i zjawiska dotyczące historii lokalnej, narodowej, powszechnej.</p> <p>Próbujesz wyciągać wnioski z informacji odczytanych z różnych rodzajów map.</p> <p>Potrafisz opisywać zjawiska trwałe oraz zmiany, które zachodziły w społeczeństwach w życiu politycznym, ekonomicznym, społecznym, kulturalnym, religijnym.</p>	<p>Potrafisz poddać krytycznej analizie różne typy źródeł przy rozwiązywaniu problemu historycznego.</p> <p>Potrafisz sugerować przyczyny różnic w interpretacji i ocenie tych samych faktów, zjawisk i postaci.</p> <p>Potrafisz świadomie formułować pytania o: opis, analizę, syntezę, ocenę.</p>	<p>Potrafisz tworzyć samodzielnie kryteria klasyfikacji przyczyn/skutków.</p>	<p>osiągnięcia Polaków i Europejczyków.</p> <p>Stosujesz pojęcia historyczne w tworzonej przez siebie narracji historycznej i dostrzegasz ich różne znaczenia.</p>	<p>Potrafisz we współpracy zaplanować i ocenić pracę zespołową nad rozwiązaniem problemu historycznego.</p> <p>Próbujesz włączać się do dyskusji nad wybranym zagadnieniem historycznym i formułować argumenty.</p> <p>Potrafisz prezentować i oceniać rezultaty swej pracy.</p>
5	To, co na ocenę 4.	<p>To, co na ocenę 4 oraz:</p> <p>Potrafisz krytycznie analizować informacje o współczesnych faktach i zjawiskach (politycznych, społecznych, ideologicznych) oraz odkrywać ich historyczne korzenie i przewidywać ewentualne ich następstwa.</p>	<p>To, co na ocenę 4 oraz:</p> <p>Potrafisz hierarchizować przyczyny/skutki wydarzeń i zjawisk oraz uzasadniać dokonany przez siebie wybór.</p> <p>Próbujesz opisywać na wybranych przykładach związki przyczynowo-skutkowe.</p>	<p>To, co na ocenę 4 oraz:</p> <p>Potrafisz wykrywać podobieństwa i różnice między wydarzeniami, działalnością ludzi itp.</p> <p>Analizujesz wartości, postawy i wierzenia, na których opierała się działalność ludzi w przeszłości.</p>	<p>To, co na ocenę 4 oraz:</p> <p>Potrafisz dyskutować i formułować przekonujące argumenty na wybrane tematy historyczne.</p> <p>Potrafisz podejmować refleksję dotyczącą organizacji własnego procesu uczenia się.</p>

		<p>Potrafisz opisać i wyjaśnić na wybranych przykładach różnice w interpretacjach historycznych.</p> <p>Potrafisz posłużyć się źródłami dla znalezienia argumentów w celu obrony własnego stanowiska.</p>			
6	To, co na ocenę 5.	<p>To, co na ocenę 5 oraz:</p> <p>Potrafisz pod kierunkiem nauczyciela przygotować, a następnie przeprowadzić wywiad ze świadkiem historii i analizować jego wypowiedzi.</p>	<p>To, co na ocenę 5 oraz:</p> <p>Potrafisz wskazać związki między przyczynami/ skutkami faktów historycznych a możliwymi motywami działań ludzkich.</p>	<p>To, co na ocenę 5 oraz:</p> <p>Potrafisz samodzielnie poszerzać swoją wiedzę historyczną w zakresie obszarów własnych zainteresowań i pogłębiać jej rozumienie.</p>	<p>To, co na ocenę 5 oraz:</p> <p>Potrafisz określić cele własnego uczenia się historii.</p> <p>Samodzielnie planujesz i rozwiązujesz historyczne problemy poznawcze i realizacyjne przy wykorzystaniu nowoczesnej technologii informacji i komunikacji.</p> <p>Jesteś coraz bardziej niezależny/a w swych dociekaniach historycznych i w przedstawianiu własnych przemyśleń.</p>

Wybór literatury dla nauczyciela:

- R.I. Arends, *Uczymy się nauczać*, WSiP, Warszawa 1994.
- B. Badegruber, *Nauczanie otwarte w 28 krokach*, WSiP, Warszawa 1997.
- E. de Bono, *Sześć butów, czyli sześć sposobów działania*, Medium, Warszawa 1997.
- E. de Bono, *Sześć kapeluszy, czyli sześć sposobów myślenia*, Medium, Warszawa 1996.
- E. de Bono, *Naucz się myśleć kreatywnie. Podręcznik twórczego myślenia dla dorosłych i dla dzieci*, Prima, Warszawa 1995.
- E. de Bono, *Naucz swoje dziecko myśleć. Nieodzowny podręcznik dla rodziców*, Prima, Warszawa 1994.
- S. Bowket, *Wyobraź sobie, że... Ćwiczenia rozwijające twórcze myślenie uczniów*, WSiP, Warszawa 2000.
- E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Zakład Wydawniczy SFS, Kielce 2000.
- T. Buzan, *Rusz głową*, Ravi, Łódź 1996.
- K. Chałas, *Program wychowawczy szkoły*, „Dyrektor szkoły” 2000, nr 10.
- P.J. Cooper, *Sprawne porozumiewanie się*, CODN, Warszawa 1994.
- K. Dyrek, *Wychowanie do dojrzałego przeżywania wartości*, „Hejnał Oświatowy” 1993, nr 2.
- D. Fish, *Kształcenie poprzez praktykę*, CODN, (Uczyć lepiej) Warszawa 1996.
- Ch. Galloway, *Psychologia uczenia się i nauczania*, t. 1–2, PWN, Warszawa 1988.
- R. Gloton, C. Clero, *Twórcza aktywność dziecka*, WSiP, Warszawa 1976.
- H. Hamer, *Klucz do efektywnego nauczania. Poradnik dla nauczycieli*, Veda, Warszawa 1994.
- H. Hamer, *Rozwój umiejętności społecznych. Przewodnik dla nauczycieli*, Veda, Warszawa 1999.
- A. Jurkowski, *Rozwój umysłowy i aktywność poznawcza uczniów*, WSiP, Warszawa 1986.
- J. Kowalski, M. Sielatycki, *Integrująca się Europa*, CODN, Warszawa 1996.
- J. Kowalski, M. Sielatycki, W.E. Kozłowska, *Polacy i Niemcy w Nowej Europie. Partnerzy*, CODN, Warszawa 1998.
- J. Królikowski, *Projekt edukacyjny*, CODN, Warszawa 2000.
- K. Kruszewski (red.), *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1991.
- K. Kunaszyk, M. Sielatycki, H. Wesołowska, K. Zaufal, *Sąsiedzi. Polacy i Ukraińcy w nowej Europie – scenariusze lekcji*, CODN, Warszawa 2000.
- B. Łuba-Krolik, M. Sielatycki (red.), *Europa. Twoja długoterminowa lokata*, CODN, Warszawa 1998.
- D. Markowa i A. Powell, *Twoje dziecko jest inteligentne. Jak poznać i rozwijać jego umysł?* KIM, Warszawa 1996.
- J. Maternicki, C. Majorek, A. Suchoński, *Dydaktyka historii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.
- A.L. McGinnis, *Sztuka motywacji*, Oficyna Wydawnicza Vocatio, Warszawa 1992.
- B. Niemierko, *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki*, WSiP, Warszawa 1997.
- Pakiet edukacyjny „Europa na co dzień”. *Podręcznik dla nauczyciela*, CODN, Warszawa 1997.

- S.G. Paris, L.R. Ayres, *Stawanie się refleksyjnym uczniem i nauczycielem*, WSiP, Warszawa 1997.
- E. Perrott, *Efektywne nauczanie*, WSiP, Warszawa 1995.
- S. Podziorny, *Wychowanie do wolności*, „Hejnał Oświatowy” 1995, nr 1.
- Polska w Europie. *Świadomość narodowa, świadomość europejska*, „ZNAK” nr 461, Kraków.
- J.A. Reid, P. Forrestal, J. Cook, *Uczenie się w małych grupach w klasie*, WSiP, Warszawa 1996.
- K.J. Szmidt, *Porządek i przygoda. Lekcje twórczości*, część 1, WSiP, Warszawa 1996.
- M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, CODN, Warszawa, 1996.
- D. Tripp, *Zdarzenia krytyczne w nauczaniu*, WSiP, Warszawa 1996.
- H. Wesołowska, K. Zaufal, *Myślenie obrazami*, „Wiadomości Historyczne” 2000, nr 1.
- H. Wesołowska, K. Zaufal, *Nauczanie historii w nowej Europie*, „Hejnał Oświatowy” 1996, nr 5.
- K. Zaufal, H. Wesołowska, „Le Debat” o historii i jej nauczaniu, „Hejnał Oświatowy” 1995, nr 5.
- K. Zaufal, H. Wesołowska, M. Zahradnik, *Impresje polskich i austriackich nauczycieli historii z seminarium pt. „Narody i stereotypy – patriotyzm, nacjonalizm”*, „Hejnał Oświatowy” 1995, nr 2.
- A. Zwoliński, *Współczesne zagrożenia polskości*, „Hejnał Oświatowy” 1995, nr 1.

© Copyright by NOWA ERA
Warszawa 2001

ISBN 83-88457-67-5

Skład i montaż elektroniczny:

Wydawnictwo Nowa Era, Aleje Jerozolimskie 146 D, 02-305 Warszawa
tel. (0-22) 570-25-80, fax (0-22) 570-25-81
www.nowaera.com.pl, e-mail: nowaera@nowaera.com.pl

Druk i oprawa: Przedsiębiorstwo Poligraficzne „GRYFIS”, Łomianki k. Warszawy, ul. Kolejowa 121

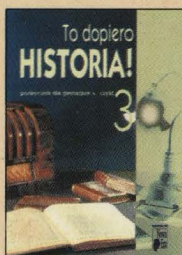
Realizację programu **To dopiero Historia!** umożliwiają seria podręczników i poradników metodycznych z gotowymi scenariuszami lekcji. Każdy podręcznik zawiera ćwiczenia, ułatwiające prowadzenie lekcji metodami aktywizującymi. Znajdują się tam kompetentnie opracowane teksty źródłowe, bogaty i przemyślany materiał ilustracyjny oraz kilkadziesiąt unikatowych map historycznych. Zgodnie ze standardami wymagań podręczniki, a zwłaszcza zawarte w nich ćwiczenia, pomagają uczniom przygotować się do sprawdzianu kończącego gimnazjum.

Materiał zawarty w podręcznikach został podzielony na części:

część pierwsza – do końca XVI wieku,

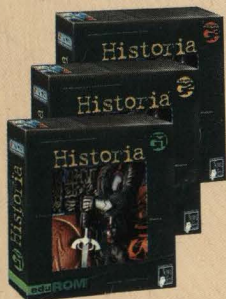
część druga – od początku XVII wieku do 1918 roku,

część trzecia – od 1919 do 2000 roku.

NOWOŚĆ!

elektroniczne podręczniki **eduROM!**
na płytach CD-ROM w specjalnych wersjach
dla nauczyciela i ucznia

eduROM! HISTORIA zawiera:

- zagadnienia społeczne i historyczne przedstawione w porządku chronologicznym oraz w aspekcie geograficznym;
- zbiór tekstów źródłowych, kilkaset animowanych map oraz *Słowniczek*.

ISBN 83-88457-67-5

9 788388 457678 >